

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Synopsis Annalium Societatis Jesu In Lusitania

Francus, Antonius

Augustæ-Vindelicorum, M. DCC XXVI.

Annus 1591. Soc. 52.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72313](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72313)

nostris suavit Archiepiscopo eam in se curam suscipere, ac dotatam domum per suos administraret. Annuit pia, ac iusta flagitanti, magno animarum bono.

Sepulchrum
in templo
Eborensi.

12. Hoc anno in Eborensi Collegii templo pro majori hebdomade primo erecta est moles, sepulchrum vocant, ad Eucharistiam reponendam. Tum alia maiestate plenior in Lusitania non erat. Augebat operis maiestatem Coenopeum sericum totam machinam complexum, pecuniis ad id collatis à nostro Ludovico Lobo fratre Baronis Alvitensis.

Moritur P.
Ludov. Vas-
concellius.

13. Angraë 24. Julii vitam exhalavit P. Ludovicus Vasconcellius Ulyssiponensis, vir primæ nobilitatis ex Dynastis Massensibus. Ante initam Societatem habitus est inter adolescentes iustos, ac sanctos. Desiderium martyrii eum Societati conjunxit. P. Petro Almeida dicere auditus est, non recordari se, quod ab annis triginta peccatum leve cum plena advertentia commiserit; milites moriturum potius, quam sciens etiam leviter Deum offenderet. Separavit geminum modium magnum tritici ad succurrendum egenis: extractis de cumulo sex mensuris unoquoque die donandis indigæ plebi, anno verso inveniebatur idem modius duplex nihil imminutus. Eboræ, Conimbricæ, Ulyssipone tirones nostros informavit. In rebus licet arduis ab obedientia inunctis omnes sprevit difficultates. Præibat subditis exemplo. Sui demissionem pluris fecit, quam honores caducos. De ipso apud externos, & nostros erat virtutis opinio non vulgaris. Qui postremam Ludovici de universa vita confessionem excepit, occultam sanctimoniam admiratus inquebat, se non putasse, apud mortales tam celsam dari posse virtutem, qualem in Ludovico comperisset.

Mors P. Ga-
spari Gonfal-
vii.

14. Die nonâ Augusti Romæ lethum oppetiit P. Gaspar Gonfalius, vir omni litteraturâ exornatissimus, domo Conimbricensis, in Eborensi Academia Doctor, & Magister præclarus, plurimi habitus à Cardinali Rege. Erat à confessionibus Eduardo Principi, adolescenti Angelico, de quo alibi facta mentio. Cur vocatus sit Romam, anno 1583. memoravimus.

Annus 1591. Soc. 52.

I.

Profecti ad
missiones ul-
tramarinas.

UNdecim, Lusitani novem, duo Itali ad Indos vela solverunt. Ibat Superior Petrus Rodericus, qui tirones erudit in Conimbricæ. Quatuor Lusitani petiere Brasiliam, Petrus Coelius, & Gaspar Lobus, sacerdotes Professi, Simon Pinerius, & Emmanuel Oliveira nondum sacris initiati. Pinerius annis labentibus egit Provinciam, Oliveira Rectorem Bahiæ, veniens inde Procurator, in Italia vitâ functus. Quinque in Angolam missi.

Ingressi.

2. Accesserunt de novo Societati Sebastianus Vieira Martyr illustris apud Japonem; Didacus Secus, qui sacratu Episcopus Æthiopiæ obiit in navigatione Indica; Paulus Carvalius Eborensis, agens Theologiæ Professorem petivit Missiones Brasiliæ, ibidem mortuus sanctissimè. Horum trium res gestas mandavi jam typis.

Moritur P.
Hieronymus
Rodericus.

3. Conimbricæ valedixit rebus humanis P. Hieronymus Rodericus Portuensis, de quo suo loco scripsi, Hierosolymam adisse iussu Philippi Regis. Sic ejus animo impressa sunt pia Hierosolymæ monumenta, ut vix alia de re loqui posset. Magnâ vixit morum innocentia.

Fervor scho-
lasticorum.

4. Ibidem Magister Latinitatis discipulos suos exhortatus de mundi vanitate, sic eos amore virtutis incendit, ut ad Majum menssem vicini se adderent sacris familiis, & ex his quinque nostræ Societati. Cuidam obstinatione tribus noctibus per quietem se Christus obtulit, author, ut mundum deiceret, seque dicaret cœnobio. Nihil aliud, quam somnum, primâ & alterâ nocte existimabat; tertiâ tantam in dormiente impressionem fecerunt Christi verba, ut somnum excusserit sanguinem evomendo. Tum enim verò sibi persuadet à Deo se vocari, & calcato mundo Christi vexillum sequitur.

5. Ja.

5. Januario hujus anni, ut habent monumenta Eborensis Collegii, P. Ludovicus Molina cum Emmanuele Paesio illac Ulyssipone transivit Madritum. Plurimum Lusitanam Provinciam, in qua educatus, exornavit suo Magisterio, & profunda scientia, cum primis Eborensis Academiam, ubi Doctoris insignitus laurea Theologiam summo plausu est professus.

P. Molina ab-
it in Castell-
lan.

6. Memorari peculiariter in his annalibus meretur Fernandus Castrius, vir primaria Nobilitatis Eborae exemptus mortalitati. Agrotanti, & morienti affecerunt nostri. Hihil oneris satisfaciendum reliquit heredibus suis. Eborensi Collegio legavit Bibliothecam, ut animum exhiberet gratum Collegio, ubi didicisset, quae sciret. Plurimum illi debet nostrum Chaulense Collegium in India, cujus primordius favit, dum in illis ditionibus serviret Regi. Nihil ipsi, dum agrotavit, erat aequè jucundum, ac sermonem miscere de perenni post mortem felicitate. Fuit Frater Joannis Castrii Indiae Proregis celeberrimi.

Moritur Fer-
nandus Cas-
trius in ami-
cus
Societatis.

7. Rem perutilem optato sine coronavit P. Joannes Alvarus, Transmontanus, Portuensis Collegii Rector, dum perennem fontem per subterraneos canales è loco dissito traxit in Collegium. Multae illi superandae erant difficultates tum in mitigandis animis Civium, ut annuerent; tum in rumpenda per continuatam petram via subter urbis muros, ut rem consideranti celsius Joannis animus fuisse liqueat.

Fons peren-
nis in Portu-
ensi Collegio.

8. Accessit Provinciae nova fundatio Collegii Michaëlenfis. Insula à S. Michaële dicta una ex eis, quas vocant Tertias, extenditur in longum octodecim leucas, latitudo diversis locis diversa: Abundat tritico & lino: frequens est oppidis, pagis, & vicis. Ponta de Lgada vocatur urbs insulae caput. Invidebant Michaëlenfes Angrensis felicitatem habendi Societatis Collegium, quod à multis annis expetebant, tandem adepti. Datum spatium condendo aedificio, & reditus mille cruciatorum cum perenni aquae vena de communi aquaeductu. Fundationem plurimum juvit Excellentissimus Comes Emmanuel Camera, insulae Dominus. Multum pariter debemus Joanni Lopio Portuensi, fratri nostrorum Patrum Emmanuelis Lopii, & Henrici Henricii. Primus Superior fuit P. Fernandus Guerreirus. Sacerdos alius ter in hebdomada Clericis explicabat quaestiones de conscientia. Non habet Collegium Fundatorem, sed parata illius dos ex variorum civium donationibus. Usque ad annum 1636. habuimus nomine Residentiae, subinde primus illi Rector praefectus venerabilis vir P. Ludovicus Lopius.

Michaëlen-
Collegium
fundatur.

9. Insula Michaëlenfis obnoxia est crebris terrae motibus, ac eruptioni flammaram ex visceribus insulae. Contigit, ut prope oppidum Villam francam, terrae ignem ructante, terror fieret, & strages insolita. Unus è sacerdotibus nostris, etsi multi dissuaderent, eò festinat ad consolandos in tanta calamitate oppidanos; quod egregie praestitit, institutis ad Numen placandum supplicationibus, & aliis in rem pietatis ac poenitentiae incitamentis.

Claritas no-
stris.

10. Hoc anno obiit in oppido Ribeyra grande Insulae S. Michaëlis Gaspar Fruduoyus, Presbyter saecularis, quae litteris, quae virtutibus ornatissimus animo rebus humanis majore Angrensem sibi oblatum Episcopatum recusavit. De nostra Societate bene meritus erat; nostroque Collegio in amoris argumentum reliquit Historiam de Insulis accuratè à se scriptam, quae haecenus ibi conservatur.

Mors D. Ga-
sparis Fru-
duoyi.

11. Domi laboratum in extinguenda aliquorum intemperie, qui viperarum instar matris suae viscera corrodere moliebantur. Causa turbam P. Ludovicus Carvalius Ulyssiponenfis, qui Conimbricæ venerat in Societatem anno 1554. Numerabat Societatis annos triginta quinque, profectus sui ne unum quidem diem. Haecenus non erat solemniter professus, ut existimo, propter morbum comitalem, & mores parum religiosos. Non deerant ingenium, litterae, & bonae dotes, modo virtus sociasset. Minime contentus vivebat, quod parvi fieret à Societate propter judicii imbecillitatem. Per id tempus nonnulli Antonius Franco.

P. Ludov,
Carvalius
conspirat
cum aliis
contra Socie-
tatem.

de nostris in Castella ordinem turbabant: horum incitatus exemplo, & innata levitate, credit se quoque hominem esse, qui posset aliquid audere.

12. Igitur scribit in Eborensi Collegio, ubi commemoratur, libellum famosum contra Superiores & Professos, calumniis & mendaciis plenum. Opus vocat *Observationes Constitutionum Societatis JESU*. Rem communicat cum P. Gaspare Coëlio Conimbricensi, in patria sua conjuncto Societati anno 1567, qui tum temporis navabat operam Theologiæ. Habebatur apud nos levissimus, inconstans, & homo nullius veritatis ac virtutis. Hic verterat in Latium sermonem, quæ Carvalius Lusitano composuit. Porro sibi adjungunt Gasparem Fernandum, Simonem Cardozum, Dominicum Araujum, & Petrum Fonseca Indiatum, sic dictum, quod ex India esset in Lusitaniam remissus, ut pote illic parum utilitatis allaturus. Omnes erant ejusdem furfuris cum Carvalio, & Coëlio.

13. Proditis aliquot conspirationis indicis P. Petrus Fonseca Visitator detrudit in carcerem Gasparem Coëlium. Metuens sibi Carvalius dat litteras ad Cardinalem Albertum: esse res magni momenti, quas proponat ejus Celsitudini; secretum id non permittere per epistolam transigi, necesse fore, jubeat quàm primùm venire Ulyssiponem. Annuit Albertus, imperatque Carvalium ad se mitti.

14. Apud Cardinalem deplorat miserrimum Ordinis statum, regimen esse tyrannicum, æquitatem nullam & ejusmodi: remedium esse, Ordinis reformationem demandare alicui Episcopo experto, daturum se scripta puncta præcipua. Cardinalis benignè respondet, commendatque silentium. E conspectu discedit triumphanti similis: etenim sperabat rem committendam Georgio Ataydio Episcopo, qui tunc Madriti præsidebat Regio Concilio Lusitani Regni. Erat illius Episcopi notissima cupiditas ordines sacros reformandi, seq̄ obtulerat nominatim ad reformandam nostram Societatem.

15. Porro Carvalius scribit ad Coëlium, quàm benevolam haberet Cardinalem; eum postliminò liberandum carcere; ut animer facti participes, & nominabat prædictos. Venit epistola in manus Visitatoris, ex qua patefacti, quos eadem pestis infecerat. Sine mora Coëlius dimittitur è Societate. Visitator Regi detegit conspirationem, & auctores, simul rogat, ne patiatur aliquid detrimenti Societatem pati.

16. Cardinalis interim, nostris ad se vocatis, quæstionem secretam instituit; quos adigebat juramento veritatis dicendæ, & secreti servandi. Res erat plena periculi; nam leviores, quorum semper aliqui vivunt in tanto numero, arripere occasionem turbandi Societatem, ejusque sanctissimum Institutum, & vivendi morem. Remedium apparebat difficile; nam juramenti tollebat libertas negotium vocandi in consilium, & quærendi opportunas modellas.

17. In tantis rerum tenebris Joanni Madureiræ Professæ Domus Præposito lumen affulsit divinitus planæ immissum. Exarat litteras ad summum Pontificem Sixtum V. rei seriem edocet, rogat infimis precibus, epistolam committit cum Patre nostro Generali. Ex voto res evenit. Pontifex re collatâ cum Generali mittit diploma ad Regem, revocatorium prioris, quò ipsi concedebatur facultas destinandi, quos placeret ad lustrandos sacros ordines in Hispania, expressè jubens, ne talis facultas in Societatem extendatur. Aliud diploma accipit Cardinalis Albertus, quo jubebatur, abstinere à quæstione de rebus nostris instituta, traderet scripturam factam moderatoribus Societatis, & simul exempla libelli famosi, quæ per Carvalium sparsa, ipse sub anathematis poena ad se deferri ordinaret: sineret Societatem pro demerito fontes punire. Non secus fecit Cardinalis.

18. Post alia, atque alia, quæ accidunt in hujusmodi intricatis litigiis, facta Visitatori potestas afficiendi poenâ sceleris auctores & participes; castigatis ac dimissi quatuor illi, quos supra recensuimus. Carvalium, quamvis facti poeni-

nitentem, in posteritatis documentum visum est pœnis gravioribus affici, priusquam aliud de illo statueret Societas. Itaque Visitator scriptum exarat, quo declaratur hominis temeritas & scelus adversus Institutum nostrum, simulque facti pœnitentia, ac dolor de commissis ad Visitatoris pedes exhibitus.

19. In quorum satisfactionem illi injungitur: Adeat cum flagellatione tergi Domus Professæ, & Collegii Ulysiponenfis triclinia, petat suppliciter errati veniam, & osculetur omnium pedes. Idem faciat in Collegio Eborensi. Duobus annis jejuret singulis hebdomadis quartâ & sextâ feriâ humi sedendo ad primam mensam. Prodeat item hebdomadis singulis cum flagellatione in triclinium, dicendo, id injungi sibi propter peccata commissa, & offensionem publicam. Ne faciat sacrum in templo. Recitet quotidie septem psalmos à pœnitentia dictos cum litanis & precibus. Quotidie item horis tribus serviat in officiis humilioribus domesticis. In exeundo de prima mensa sit omnium postremus. Sit suspensus ab audiendis confessionibus, & concionandi munere. Sub virtute obedientiæ, & anathemate ipso facto incurriendo, ne colloquatur cum persona externa, recipiat, aut det litteras, sine venia speciali Superioris. Solum loquatur cum nostris, quos Moderator assignabit. Hæc annos duos peragenda. Sed primis mensibus pane solum & aquâ vivat diebus Veneris. Si præscripta, quanquam peccatis minora, ritè executus fuerit, Societas, quid porro agendum, considerabit.

20. Hæc posteaquam audiit, multis lacrymis orat Visitatorem, benignius secum agi, timere se, ne reviviscat tantis castigationibus morbus comitalis, quo affligi solebat. Cujus non vano metu Visitator post lectam in triclinio gravem reprehensionem Carvalio turbatorem bene flagellatum è Societate exturbavit.

21. Gaspar Coëlius ingressus ordinem D. Bernardi paulò post relicto tirocinio se recepit in domum fratris, qui cum unicum milero præsidium mox obiisset, Coëlius reliquam vitam traduxit egenus, variis morbis & calamitatibus gravatus. Iustis ejusmodi pœnis, quas divina infligit Nemesis, pleni sunt Annales Societatis.

22. Doctor Laurentius Mouranus, cui Albertus commiserat videndum librum de observationibus nostrarum Constitutionum à Carvalio scriptum, respondit, Ejus Celsitudinem neque Gubernatoris, neque Legati munere posse nostros examinare, aut visitare, post Constitutionem Gregorii XIII. quæ incipit: *Ascendente Domino*, quòd per eam extincta foret Ejus Celsitudinis jam Legati potestas in Societatem.

Annus 1592. Soc. 53.

1. **S**ub novo Provinciae Præside P. Joanne Alvaro, P. Franciscus Monclarus, & Christophorus Castrius ex India reversi in Europam. Pro quibus alii quatuordecim eò navigarunt, Lusitani duodecim, unus Italus, alter Maronita ex monte Libano Abrahamus Georgius: Conimbricæ docuerat Græcam, & Hebraicam linguam: anno 1595. tentans aditum in Æthiopiam comprehensus à Turcis, quòd nollet Mahumeti legem amplecti, martyrio exornatur. Franciscus Paciecus Pontelimensis, nondum sacerdos, in Japonia pro fide Christiana crematus est igni.

Ex India red-
ces, & ad In-
diam profecti.

2. Ad Angolam missis sacerdotibus quinque, duobusque laicis præerat P. Didacus Rodencius Eborensis, qui rexerat Madurense Collegium: gubernio Angolano expleto, migrat in Brasiliam, illic munus obiit Provincialis, & in ea Provincia ad Patres abiit.

Ad Angolam
missi.

3. Societati adscriptus est Simon Alvarus Guimaranensis, qui apud nos floruit virtutibus & litteris. Duo scholastici locupletum filii Conimbricæ ingressi, vi in domum maternam multis Conimbricæ leucis remotam deducuntur:

Ingressi.